

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תשלג

ערב שבת-קודש

פרשת דברים

ז' במנחם-אב ה'תשס"ח

יוצא-לאור על-ידי

מכון ליובאוויטש שעל-יד

צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו — המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ז' במנחם-אב ה'תשס"ח – י"ד במנחם-אב ה'תשס"ח

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ז' במנחם-אב	הלי חמץ ומצה פרק ב-ד.	הלי נזקי ממון פרק ח.	מ"ע קנו. מל"ת קצו. קצח.
ש"ק	ח' במנחם-אב*	פרק ה-ז.	פרק ט.	מל"ת ר. רא. מ"ע קנח.
א'	ט' במנחם-אב**	פרק ח. נוסח ההגדה. הלי שופר וסוכה ולולב.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק י.	מ"ע קנו. ספר משנה תורה סוף הלכות חמץ ומצה: נוסח ההגדה. מ"ע קע.
ב'	י' במנחם-אב	פרק ג-ה.	פרק יא.	מ"ע קסח.
ג'	י"א במנחם-אב	פרק ו-ח.	פרק יב.	מ"ע קסט.
ד'	י"ב במנחם-אב	הלי שקלים.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יג.	מ"ע קעא.
ה'	י"ג במנחם-אב	פרק ד. הלי קדוש החדש.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק יד.	מ"ע קעא. קנג.
ו'	י"ד במנחם-אב	פרק ג-ה.	הלי גניבה.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע קנג.

* השיעור של ערב תשעה באב - ללמוד קודם חצות היום. ** השיעור של תשעה באב - ללמוד במוצאי היום.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							120 ד' לפני הזריחה	72 ד' לפני הזריחה	
7.58	7.32.2	1.20	12.46	9.21	6.05	5.05	4.40	3.42	ו', ז' במנחם-אב
7.57	7.31.3	1.20	12.46	9.21	6.05	5.06	4.41	3.43	ש"ק, ח' במנ"א
7.56	7.30.3	1.20	12.46	9.22	6.06	5.06	4.42	3.44	א', ט' במנחם-אב
7.55	7.29.4	1.19	12.46	9.22	6.07	5.07	4.43	3.45	ב', י' במנחם-אב
7.54	7.28.4	1.19	12.46	9.22	6.07	5.08	4.44	3.46	ג', י"א במנחם-אב
7.53	7.27.4	1.19	12.45	9.22	6.08	5.09	4.45	3.48	ד', י"ב במנחם-אב
7.52	7.26.4	1.19	12.45	9.23	6.09	5.10	4.46	3.49	ה', י"ג במנחם-אב
7.51	7.25.3	1.18	12.45	9.23	6.09	5.10	4.46	3.50	ו', י"ד במנחם-אב

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ
דברים	8:08	6:54	8:10	7:09	8:11	7:02	8:09	7:10
ואתחנן	8:00	6:47	8:02	7:02	8:03	6:54	8:01	7:03

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

גם עתה 'הכול לטובה', ומתקרבים לזמן שיראו זאת

פשר ניגון חסידי אדמו"ר האמצעי "ניע זשוריצי כלֶאָפְצִי" • מהו הטעם למנהגנו שלא מסתפקים בקריאת שם החודש "מנחם" בלבד, אלא מוסיפים "מנחם אב"? • ההבדל בין סיפור רבי עקיבא לנחום איש גמזו, בין 'אתכפיא' ל'אתהפכא', ובין תשובה מיראה לתשובה מאהבה • למרות שנמצאים עדיין באמצע הדרך, יש להמשיך בחיות ובשמחה; סוף סוף יגיעו אל ה"מים חיים" • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

שינוי מן הקצה אל הקצה, לצאת ממעמד ומצב לא טוב למעמד ומצב טוב.

אמנם, השינוי ממצב לא טוב למצב טוב אינו מספיק עדיין, כיוון שתכלית הכוונה היא שהלא טוב עצמו יתהפך לטוב.

וזהו תוכן הוספת תיבת "אב", "מנחם-אב" - שענינו של "אב" גופא, חודש הייסורים, נעשה בבחינת "מנחם", היינו, שהלא טוב ("אב") עצמו משתנה ומתהפך ("מנחם") לטוב.

ב. ויש לבאר החילוק בין ב' העניינים ד"מנחם" ו"מנחם-אב" - על-דרך וברוגמת החילוק בין "כל⁵ דעביד רחמנא לטב עביד" ו"גם" זו לטובה⁷:

א. בנוגע לשמו של חודש זה - הנה אף שעיקר שמו של החודש הוא "אב", נהגו להוסיף (החל מברכת החודש בשבת מברכים) גם את השם "מנחם", וקוראים את החודש בשם "מנחם-אב". ולהעיר, שבכמה קהילות (ובפרט בקהילות הספרדים) נקרא החודש בשם "מנחם" בלבד, אבל מנהגנו לקרוא את החודש בשם "מנחם-אב"².

והעניין בזה: פירושה של תיבת "מנחם" הוא מלשון חרטה ושינוי, כמו שכתוב³ "כי לא אדם הוא להנחם", וכתוב⁴ "וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו", כלומר, שמבלי הבט על חומר העניין של חטא העגל, נעשה שינוי מן הקצה אל הקצה. וזהו תוכן קריאת החודש בשם "מנחם" - לפעול

(5) ברכות ס, סע"ב.

(6) תענית כא, א. סנהדרין קח, סע"ב ואילך.

(7) בהבא לקמן - ראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב דאשתקד סכ"ט ואילך (תורת מנחם - התוועדויות ח"ג ע' 267 ואילך. לקו"ש ח"ב ע' 393 ואילך). מכתב א' מנחם-אב שנה זו (אגרות-קודש ח"ו ע' רלא).

(1) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"א ע' 141. וש"נ.

(2) ראה אנציק' תלמודית ערך אב (ד) ס"ב (ע' יט). וש"נ.

(3) שמואל-א' טו, כט.

(4) תשא לב, יד. וראה שם, יב ובפרש"י שם. פרש"י בראשית

ו, ו.

הא עפרא מעפרא דאברהם . . . היא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשיה, בדקו מינייה וכבשוה, עיילוהו לכי גזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושררוהו ביקרא רבא כו".

והחילוק ביניהם:

בסיפור נחום איש גם זו (שעל זה נאמר "גם זו לטובה") - המאורע עצמו של החלפת אבנים הטובות בעפר (שהיה נרמה בתחילה כמו היוק) היה דבר טוב, שהרי, העפר הועיל יותר ממה שהיו מועילים אבנים טובות, שכן, עם אבנים הטובות לא היו יכולים לנצח את המלחמה, ודווקא על-ידי העפר ניצחו את המלחמה.

מה שאין כן בסיפור רבי עקיבא (שעל זה נאמר "כל דעביד רחמנא לטב עביד") - המאורע עצמו דכיבוי הנר ואבידת תרנגולו וחמורו לא זו בלבד שאינו טוב, אלא אדרבה, זהו עניין של היוק, אלא שמאורע זה היה סיבה שהביאה לידי טוב - שעל-ידי זה ניצל מהשודדים, אבל המאורע עצמו היה היפך הטוב.

ומזה מובן החילוק בין ב' הלשונות "כל דעביד רחמנא לטב עביד" ו"גם זו לטובה" - ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד" פירושו, שכל דבר, גם דבר בלתי-רצוי, הוא בשביל שיבוא מזה טוב, אבל לא שכל דבר הוא טוב, שהרי יתכן שיהיה דבר שהוא עצמו לא טוב, אלא שהוא סיבה המביאה לידי טוב; מה שאין כן "גם זו לטובה" פירושו, שהדבר עצמו, שנדמה, לכאורה, כמו דבר לא טוב, טוב הוא.

ג. וענינו בעבודת האדם - החילוק בין "אתכפיא" ו"אתהפכא":

"אתכפיא" פירושה שכופה את הרע, אבל, הרע עצמו לא נעשה טוב; מה שאין כן "אתהפכא" פירושה שמהפך את הרע עצמו לטוב, שזוהי שלימות העבודה.

וזהו גם ששלימות התשובה היא מאהבה רבה, שעל-ידיה "זדונות נעשות לו כזכיות"¹² - שפעולת התשובה היא לא רק ביטול הזדונות, שיחשב כצדיק גמור שמעולם לא חטא, אלא יתירה מזה, שהזדונות

נוסף לכך ש"גם זו לטובה" הוא בלשון הקודש, ואילו "כל דעביד כו" הוא בלשון תרגום (שהוא למטה במדרגה מלשון הקודש), חלוקים הם גם בתוכן עניינם - ש"כל דעביד רחמנא לטב עביד", פירושו, שגם דבר בלתי-רצוי הוא בשביל טוב, כלומר, סיבה לטוב, ולא שהדבר הבלתי-רצוי עצמו הוא טוב; מה שאין כן "גם זו לטובה" פירושו שהדבר הבלתי-רצוי עצמו - "זו"⁸ - הוא טוב.

וכמוכן על-פי החילוק בין שתי הדוגמאות שהובאו בגמרא בקשר לב' לשונות האמורים:

א) "תנא" משמיה דרבי עקיבא, לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא דרבי עקיבא דהוה קאזיל באורחא, מטא לההיא מתא, בעא אושפיזא, לא יהבי ליה, אמר, כל דעביד רחמנא לטב, אזל ובת בדברא (ולן בשדה⁹), והוה בהדיה תרנגולא (להקיצו משניתנו¹⁰) וחמרא ושרגא, אתא זיקא כבייה לשרגא, אתא שונרא אכליה לתרנגולא, אתא אריה אכליה לחמרא, אמר, כל דעביד רחמנא לטב. ב' כלילה אתא גייסא שבייה למתא, אמר להו, לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה" (אילו היה נר דלוק היה הגייס רואה אותי, ואילו היה החמור נוער או התרנגול קורא היה הגייס בא ושובה אותי¹¹).

ב) "נחום" איש גם זו . . . כל מילתא דהוה סלקא ליה (כל המאורע לו אפילו רעה¹⁰) אמר גם זו לטובה. זימנא חדא בעו לשרורי ישראל דורון לבי קיסר . . . שדרו בידיה מלא סיפטא [ארגז] דאבנים טובות ומרגליות, אזל בת בהווא דירה (לן לילה אחת באותו המלון¹⁰), בליליא קמו הנך דירואי ושקלינהו לסיפטיה (ארגז שלו¹⁰) ומלונהו עפרא, למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה. כי מטא התם שרינהו לסיפטא (התירו הארגזים¹¹), חזינהו דמלו עפרא, בעא מלכא למקטלינהו לכולהו, אמר קא מחייכו בי יהודאי, אמר [נחום איש גם זו] גם זו לטובה, אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו (כאחד משרי קיסר¹⁰), אמר להו דילמא

(8) להעיר גם מהחילוק בנדרים בין הלשון "הרי עלי" ללשון "הרי זו" - ש"הרי זו" קאי על דבר זה עצמו (מגילה ח, א. ו"ט).

(9) פרש"י ברכות שם.

(10) פרש"י תענית שם.

(11) פרש"י סנהדרין שם.

(12) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז.

שתמורת היותם ימי צומות נעשים ימים רגילים¹⁹. אבל מצד תוכן עניין "מנחם-אב", שמורה ש"אב" (חודש הייסורים) עצמו הוא בכחינת "מנחם", כלומר, שהרע עצמו משתנה ומתהפך לטוב - לא מספיק זה ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח", אלא יתירה מזה, "שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה"¹⁸, היינו, שהצומות עצמם מתהפכים ונעשים ימים טובים וימי ששון ושמחה²⁰.

עצמם מתהפכים לזכיות, ועל-ידי זה גדלה מעלתו ממעלת צדיק גמור¹³, כמאמר רז"ל¹⁴ "מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו".

וזהו גם כוונת ירידת הנשמה בגוף - ירידה צורך עלייה - שלא זו בלבד שאינה יורדת ממדריגתה, ונשאת במעלתה כפי שהיתה קודם הירידה למטה, אלא עוד זאת שהירידה היא צורך עלייה, שעל-ידי הירידה מתעלית הנשמה לדרגא נעלית יותר מכפי

מכיוון שזכה לטפס ולעלות על עגלתו של הרבי, מה יש לו לדאוג?!... העגלה יש לה רוכב ומנהיג שינחה אותה אל התכלית האמיתית

ומצד הפיכת הצומות לימים טובים גדלה מעלתם לגבי שאר הימים טובים - כמודגש ביום-טוב של חמשה עשר באב, "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב"²¹, שכן, לפי ערך גודל הירידה דתשעה באב²², נעשית גם העלייה באופן נעלה ביותר, ובמילא גם השמחה היא שלא בערך²³. וכפי שמצינו גם בנוגע לשבירת הלוחות (בי"ז בתמוז) - שדווקא על-ידי זה ניתנו לוחות שניות שגדלה מעלתם יותר מלוחות ראשונות, כמאמר רז"ל²⁴ "אמר לו הקב"ה (למשה) אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד²⁵,

שהיתה קודם ירידתה¹⁵, שכן, אף ש"ישראל עלו במחשבה"¹⁶, היינו, ששורש הנשמות הוא מבחינת המחשבה, ויתירה מזה - כפירוש החסידות¹⁷ בדיוק הלשון "עלו במחשבה" - דרגא הכי נעלית שבמחשבה גופא, מכל מקום, על-ידי ירידתה למטה נעשה בה עלייה גם לגבי הדרגא ד"עלו במחשבה".

ד. ומזה מוכן גם בנוגע להוספה ד"מנחם-אב" לגבי "מנחם":

מצד תוכן עניין "מנחם", שמורה רק על השינוי ממצב של היפך הטוב למצב של טוב, מספיק רק ביטול העניינים הבלתי-רצויים - "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח"¹⁸, היינו,

19 ע"ד "בזמן . . . (ש)אין גזירת המלכות ואין שלום, רצו מתעניין רצו לא מתעניין" (ר"ה יח, רע"ב. טראו"ח רסתק"נ).

20 ראה (בפרטיות יותר) לקו"ש חט"ו ע' 414 ואילך. וש"נ.

21 תענית כו, ב (במשנה).

22 החל מהירידה כדור המרבר - ש"אתם בכיתם ככי" של חנם כו" (תענית כט, א).

23 ראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב דאשקד ס"ג (תורת מנחם שם ע' 243). וש"נ.

24 שמו"ר רפמ"ו. וראה סה"מ מלוקט ח"א ע' שסד ואילך. וש"נ.

25 וראה נדרים כב, ב: "אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד".

13 ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' שסה, ובהנסמן שם הערה 76.

14 ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

15 ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קצ. וש"נ. ח"ב ע' קלה, ובהנסמן שם הערה 25.

16 ב"ר פ"א, ד.

17 ראה לקו"ת במדבר ב, ב. סה"מ עטר"ת ע' שב ואילך. הש"ת ע' 17. ועוד.

18 רמב"ם הל' תעניות בסופן.

וזוהו תוכן הניגון שניגנו חסידי אדמו"ר האמצעי - "ניע זשוריצי כלֶאָפּצי שטאַ איז נאַמי בודיעט, מי דאָיעדעם דאָ קאַרטשאַמקע, טאַם אי וואָדקאַ בודיעט"³² - מכיוון שזכה לטפס ולעלות על עגלתו של הרבי ("ער האט זיך אַרויפגעכאַפּט אויף דעם רבינ'ס וואָגן"), מה יש לו לדאוג??... העגלה יש לה רוכב ומנהיג ("אַ דרייווער און אַ פירער") שינחה אותה אל התכלית האמיתי - קיום היעוד³³ ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר (הבשר הגשמי³⁴) יחדיו כי פי הוי' דיבר".

1. [כ"ק אדמו"ר ציוה לנגן את הניגון "ניע זשוריצי כלֶאָפּצי", וקודם התחלת הניגון אמר:]
 ישנם בחורים החושבים שכבר סיימו את נסיעותיהם (בשליחות המל"ח), ועתה הגיעו סוף-סוף "אל המנוחה ואל הנחלה"³⁵.
 ישנם בעלי־בתיים החושבים שכבר יצאו ידי חובתם בתפלה ולימוד ("זיי האבן שוין אָפּגעדאַוונט און אָפּגעלערנט"), ועתה חופשיים הם להשקיע את עצמם בעסקיהם.
 ישנם רבנים החושבים שכבר למדו עם הבעלי־בתיים שלהם כמה שהיו יכולים לקלוט, ועתה משוחררים הם מהתעסקות זו.
 ישנם שוחטים החושבים שכבר שחטו את כל הבהמות ("זיי האבן שוין אָפּגעקוילעט אַלע בהמות"), ועתה כו'.
 צריכים אפוא לדעת שנמצאים עדיין באמצע העבודה, ונשארה עדיין עבודה רבה, אך ביחד עם זה, לא צריכה להיות נפילת־רוח, כי אם, להמשיך לפעול מתוך חיות ושמחה, כיוון שיודעים שסוף־סוף יגיעו אל הקץ והתכלית.
 וזהו תוכן הניגון של חסידי אדמו"ר האמצעי - שנמצאים אמנם באמצע הדרך אל ה"מרוח" שבו נמצאים "מים חיים", אבל, כיוון שיודעים

ובלוחות השניים אני נותן לך . . הלכות מדרש ואגרות . . כפלים לתושייה".

וזוהו הטעם שדווקא "ימי הפורים לא יבטלו, שנאמר²⁶ ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם"²⁷, אף "שכל המועדים עתידין ליבטל"²⁸ - שמעלת פורים לגבי שאר הימים טובים היא מפני היותו יום־טוב שנתחדש בזמן הגלות דווקא²⁹.

ה. ומעין זה והכנה לזה צריך להיות גם בזמן הזה:

אף־על־פי שהפיכת העניינים הבלתי־רצויים לטוב ("כל הצומות האלו . . עתידים להיות ימים טובים כו'") יהיה לעתיד לבוא דווקא, וכמו שכתוב³⁰ "ואמרת ביום ההוא אורך הוי' כי אנפת ביי", מכל מקום, צריכה להיות הכנה מעין זה גם בזמן הזה.

ועניין זה נעשה על־ידי היריעה שהאמת היא ש"גם זו לטובה" - על כל פנים באופן של הודאה (כמרומו בדיוק הלשון "אורך הוי'"), שאף שאין הדבר מובן בשכלו, מודה הוא שכן הוא האמת, ובמילא יודע הוא שכל דבר הוא טוב, ויודע שגם עתה ישנם נסים וצריך להודות עליהם, אלא ש"אין בעל הנס מכיר בנסו"³¹.

וידיעה זו כשלעצמה, עם היותה באופן של הודאה בלבד, מהוה הכנה לראיית הדבר בעיני בשר לעתיד לבוא - כאמור לעיל . . שהודאה היא ההכנה לתחיית המתים.

ובפרט בתקופתנו זו, שהולכים ומתקרבים לביאת המשיח ("וואָס ווייטער גייט דאָך נענטער צו משיח'ן") - בודאי שאין צורך לדאוג כו', כיוון שיודעים שתיכף ומיד ("אַט אַט") יראו כולם ש"גם זו לטובה", ויאמרו "אורך הוי' וגו'".

26 אסתר ט, כח.
 27 רמב"ם הל' מגילה בסופן.
 28 יל"ש משלי רמז תקמ"ד. ועוד.
 29 ראה גם שיחת ש"פ חוקת־בלק, י"ב תמוז בתחלתה (ת"מ תשי"ב ח"ג (1) ע' 37).
 30 ישעי' יב, א.
 31 נדה לא, א.
 32 פירוש: אל תדאגו עובדים מה יהי' אתנו, אנחנו נסע עד המרוח, ושם יהי' משקה (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ב ס"ע 106 ואילך. וש"נ). - המו"ל.
 33 ישעי' מ, ה.
 34 ראה תו"ח תצוה תפכ, א ואילך. שער האמונה פכ"ה.
 35 לשון הכתוב - פרשתנו (ראה) יב, יו"ד.

"לעולם", היינו, שבכל זמן (אתמול, היום, מחר, מחרתיים וכו') ובכל מצב, גם במצב היותר טוב, אין זה אלא "שקול", "מחצה על מחצה", הרי תמיד נמצאים באמצע העבודה. וכזה גופא - לא בנוגע לעניינים של הידורים ומדריגות נעלות בעבודה, כמו להגיע ל"אמיתת שם התואר והמעלה" מדריגת צדיק כפי המבואר בתניא³⁹, אלא עדיין צריכים לפעול מעמד ומצב ד"רוב זכות", "צדיק" ב"שם המושאל" בלכד⁴⁰, ולהיזהר שלא יהיה מצב הפכי חס-ושלום.

אבל לאידך גיסא - מצב "שקול" מדגיש גם שעל-ידי מצווה אחת יכול להכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וכיוון שכן, הרי בודאי שהעבודה נעשית מתוך חיות ושמחה. וזהו תוכן הניגון הנ"ל - שנמצאים אמנם באמצע העבודה, אבל, כיוון שיודעים שסוף-סוף יגיעו אל ה"מים חיים", הולכים מתוך חיות ושמחה. [ניגנו את הניגון הנ"ל, וכ"ק אדמו"ר עמד מלוא קומתו ורקד בשמחה גדולה].

(מהתוועדות כ' מנחם-אב ה'תשי"ב. 'תורת מנחם - התוועדות' תשי"ב ח"ג (ו) עמ' 125-131, בלתי מוגה)

(39) פרק י"ד.
(40) ראה שם פ"א.

שסוף-סוף יגיעו אל ה"מים חיים", לכן, לא דואגים ("ניע זשוריצי כלאפצי"), אלא הולכים מתוך חיות ושמחה.

ז. ויש להוסיף, שתוכן הדברים מצינו גם בנגלה תורה - ככל העניינים בפנימיות התורה שישנם גם בנגלה תורה, אם כי בסגנון אחר: איתא בגמרא³⁶ (והובא ברמב"ם³⁷ בפרטיות יותר) "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצווה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות", ועל דרך זה בנוגע לכל העולם ש"נדרן אחר רובו . . . עשה מצווה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות" (כל העולם שקול כמחצה צדיקים וחסידים ומחצה רשעים, וכאילו מעשיו שקולים מחצה על מחצה, עשה מצווה אחת נמצא זכותיו מכריעין ונמצא צדיק, ועל-ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים³⁸).

ובעניין זה - ב' קצוות: מצב "שקול", "מחצה על מחצה", "חציו זכאי וחציו חייב" - פירושו שנמצאים באמצע העבודה. וכיוון שאין זה עניין חדי-פעמי, אלא כן הוא

(36) קידושין מ, סע"א ואילך.
(37) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
(38) פרש"י שם.

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישירות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 072-2770130

משיח מצפה לגאול את ישראל

עומדים ב'עבר הירדן' ונכנסים מיד לגאולה

...מכיוון שעומדים בסיום הגלות ד"ערכות מואב" ולפי כל הסימנים בגמרא, ולפי מה שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו העיד כבר מלפני כמה שנים, שנשאר רק לצחצח הכפתורים, ו"לאלתר לגאולה", ומשיח עומד אחר כתלנו, וכו' וכו'] - מובן שעכשיו צריך כבר להרגיש בגלוי (לא הקושי של הגלות רחמנא ליצלן, אלא) שעומדים "בעבר הירדן", נמצאים כבר בעליה ליכנס לארץ־ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, וצריך להיות רק "עמדו הכן כולכם".

...על אחת כמה וכמה גלות זה האחרון, כאשר כבר עברו עבודת הביורורים בגלות, וכל הניסיונות עד לחבלי משיח, הדברים המבהילים בלתי משוערים כלל וכלל (אפילו לאומות העולם) שאירעו בדורנו זה היה לא תהיה, לא תקום גו' - הרי דבר ברור ופשוט, שעכשיו הוא [המצב] כפי שבני־ישראל נמצאים "בעבר הירדן", ונכנסים מיד לארץ־ישראל, ביחד עם משה רבינו כפשוטו ממש (כפי שביקש בתפילתו "ואתחנן אל ה' גו'") בגאולה האמיתית והשלימה שאין אחריה גלות, על־ידי משיח צדקנו -

שהוא עומד ומצפה חסר־סבלנות לרגע שיגאל את בני־ישראל מהגלות, וזה יכול להיות תיכף ומיד ממש, ועד כדי כך שהגמרא אומרת שמשיח "יטיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו (משיח) שרי חד ואסיר חד, אמר דילמא מבעינא דלא איעכב" (שרי חד נגע ומקנחו וקושרו ואחר כך מתיר האחר כו' ואינו מתיר שני נגעים יחד, דסבר איבעי לי לצאת וליגאל את ישראל לא איתעכב כדי קשירות שני נגעים).

ועל אחת כמה וכמה שלאחרי כל העבודה דבני־ישראל בהתאם ל"בקולו תשמעו", הרי בודאי שמשיח בא "היום", ויתירה מזו - מכיוון שבודאי עשו בני־ישראל תשובה, הרי ישנה ההבטחה ופסק דין ברור ש"מיד הן נגאלין", ולא עיכבן אפילו כהרף עין, ובפרט שבודאי המצב הוא ד"זכו", ובמילא בא משיח "ארו עם ענני שמיא".

...ההוראה בפועל מכל זה:

יהודים צריכים לדעת שבודאי כבר בא הזמן שמשיח יבוא, כנ"ל בארוכה, צריך רק שיהיה "עמדו הכן כולכם" עם געגועים למשיח, ובודאי שעל־ידי זה יפעלו ויגלו ביאתו.

וזה שלעת עתה עדיין לא בא - זוהי קושיא, שכל קושיא באה מהעלם והסתר הגלות, ובודאי שמשיח בעצמו יתרצה; אבל אסור שזה יחליש יהודי חס ושלום, אלא אדרבה - זה צריך לעורר עליה יותר נעלית בעבודה "בעבר הירדן" - תוספת מרץ וחיות, להוסיף ביתר שאת וביתר עז ב"משפט" (תורה) ו"צדקה", שמביאים הגאולה, "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

ובפרט ב . . . תשעה באב לאחרי חצות היום, הזמן דלידת משיח . . . ש"מזלו גובר", המזל דמשיח הוא בהתגברות, ובאופן ד(מזל מלשון) "ונוזלים", שזה נוזל ונמשך למטה, לכל ישראל (ובפרט לכל אחד ואחת מהם בניצוץ משיח שבכל אחד ואחת).

וזה צריך לעורר אצל כל אחד ואחת התגברות בעבודתו להוסיף ה"מצווה אחת" שהיא תכריע "את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה" - הגאולה האמיתית והשלימה.

(מהתוועדות שבת פרשת דברים תשמ"ח, התוועדות תשמ"ח כ"ד, עמ' 114)

אין מבטלין תשב"ר (אפילו) לבניין בית־המקדש

**הלכה המלמדת על גודל מעלת לימוד התורה • בניית המשכן מדברים
גשמיים מתאפשרת רק על־ידי התמסרות מוחלטת ללימוד התורה •
שלל התייחסויות וביאורים של הרבי לאותה הלכה מפורסמת**

בהיות עם־ישראל על אדמתו, ואיש תחת גפנו,
אפרים ויהודה גוי אחד בארץ, ושלמה בן דוד מלכם
בראשם, ויבן בית לה' - ציוו חכמינו אשר לא יבטלו
התלמידים מתורתם לבניין בית־המקדש!
כי התורה עץ חיים היא למחזיקים בה. בכוח
תורת משה אשר ציווה בחורב על כל ישראל חוקים
ומשפטים, ועל־ידי שמירת מצוותיה, נעמוד בפני
כל הקמים עלינו בגולה, ונזכה בקרוב ליום ה' הגדול,
אשר ישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם,
ויגאלנו על־ידי משיח מנחם משיב נפשנו.
חזק ואמן בלימוד התורה ובקיום המצוות!

גם העוסקים בבניית 'משכן' אינם פטורים

את ההוראה הבאה הפיק הרבי ('לקוטי שיחות'
כרך ו' עמ' 216-217) בבואו לבאר את פירוש רש"י
בתחילת פרשת ויקהל על הפסוק "ויקהל משה"
- "למחרת יום־הכיפורים כשירד מן ההר":

יש כאלה שתפקידם להפוך מהעולם "משכן
ומקדש" להשם יתברך - עליהם אפוא לדעת
שככל שגדלה מעלת עבודתם, אין היא מהווה
תחליף (למצווה ו) לעניין לימוד התורה, הנעלית
מכל המצוות. הכוונה כאן למעלת התורה המבוארת
בתניא פרק כג וכיוצא בזה - מה שאין כן המבואר

קבעו חז"ל (שבת קיט, ב): אין מבטלין תינוקות
של בית רבן (אפילו) לבניין בית־המקדש. קביעה
זו נפסקה להלכה ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה
פרק ב' סוף הלכה ב', והלכות בית הבחירה פרק
א' הלכה יב) בשולחן־ערוך (סימן רמה סעיף יג.
ועוד) וכן בשולחן־ערוך אדמו"ר הזקן (פרק א'
סעיף יו"ד).

הפירוש הפשוט והמעשי של הלכה זו הובהר
על־ידי הרבי בהתוועדות ל"ג בעומר תשי"א (תורת
מנחם התוועדיות תשי"א כרך ג' עמ' 89):

אפילו אם יבוא משיח בן דוד, אליהו הנביא, עם
כל הנביאים שיעידו על מקום המזבח וכו', ויתחילו
לבנות את בית־המקדש, והכול יראו בפועל ממש
שהשכינה שרויה במעשה ידיהם - אסור לבטל
אפילו תינוק אחד [שעדיין אינו בר־מצווה, אלא
רק הגיע לחינוך, שאז נכלל הוא בהחייב ד"ושננתם
לבניך"] שלומד אלף ב"ת, אפילו אם בזה תלוי בניין
בית־המקדש בפועל ממש על־ידי משיח בן דוד!

בכוח התורה נעמוד בפני הקמים עלינו

בד' אדר שני תש"ג ('אגרות קודש' כרך א' עמ'
קב"ק) שיגר הרבי מכתב ברכה מיוחד לנער בר־
מצווה, ובו כתב, בין השאר:

תשב"ר" בהלכות תלמוד תורה (פרק ב' סוף הלכה ב'), חזר וכפל את הדין בהלכות בית הבחירה. כל כך למה?

מבאר הרבי (לקוטי שיחות כרך ל, עמ' 119):
חזר וכפל הדין כאן ללמדנו, שמה שאין מבטלין תינוקות של בית רבן הוא לא רק מחמת החיוב תלמוד תורה שאינו נדחה אפילו בשביל בנין בית-המקדש, אלא שזהו דין בבנין בית-המקדש, שגם מצד בית-המקדש אין מקום לבטל תשב"ר לבנין (ובפרט אם תימצא לומר - שהלימוד של תשב"ר מסייע בקיום בנין הבית).

במה גדלה מעלת לימוד תשב"ר על בניין ביהמ"ק

כמה ביאורים לעצם הדין מצינו בשיחות הרבי: **עצם קיומם של עם-ישראל: כפורים תשי"ג (תורת מנחם התועדויות תשי"ג כרך ח' עמ' 38) ביאר הרבי:**

ענינו של בית-המקדש הוא השראת השכינה בישראל, היינו, שלאחרי שישנה מציאותם של בני-ישראל, אזי משרה הקב"ה שכינתו עליהם, ואילו מעלת תינוקות של בית רבן היא שעלידם נעשה, שקשור עם עצמותו יתברך. ולכן, כאשר היתה הגזירה על הגוף, היינו, על עצם מציאותם של בני-ישראל - היה גם הביטול עלידי תינוקות של בית רבן דווקא, הקשורים עם עצם הקיום דבני-ישראל.

באחרון של פסח תש"מ ('שיחות קודש' תש"מ כרך ב' עמ' 719) הסביר הרבי:

לא יתכן שעניין של תורה - אי ביטול תינוקות של בית רבן - יעכב את בנין בית-המקדש, אלא הפירוש הוא בדומה לנאמר שעל-ידי עסק עם הזולת "נעשים מוחו וליבו זכים אלף פעמים ככה" - זכות לימוד התורה של תינוקות של בית רבן מסייע לבנין ביהמ"ק.

אהבתם לה: בלימוד התורה של קטנים - תינוקות של בית רבן, יש מעלה גם לגבי לימוד הגדולים. כלומר, מבלי הבט שלימודם בגלוי הוא באופן תחתון, אף-על-פי-כן בכמה עניינים יקר אצל הקב"ה יותר מלימוד הגדולים.

עד כדי כך - מסביר הרבי בשיחת ש"פ שלח

באגרת-הקודש סימן ט תניא פרק לו ובכמה מקומות.

ולכן בעת הלימוד, יש להיות מאוחד כל-כך עם העניין הנלמד ומסור ונתון כל-כך לתורה, עד שלא תהיה כל שייכות לשום ענינים נוספים [=מלבד התורה], אפילו לא לעניין של "קחו מאתכם תרומה גו' יבוא ויעשו גו' את המשכן גו'"; עד להלכה: אין מבטלין תשב"ר (אפילו) לבנין בית-המקדש.

ובהערה 44 מוסיף הרבי:

ויתרה מזו יש-לומר, שעשיית המשכן מזהב גו', היה אפשר רק על-ידי-זה שהיה זה למחרת יום הכיפורים שאז היו מסורים רק לעניין התשובה והתורה. בכדי לפעול שבענינים הגשמיים יהיה "ושכתי בתוכם", צריך להיות תחילה ההפשטה מגשמיית העולם.

כיוצא בו ביאר הרבי בהזדמנות נוספת ('לקוטי שיחות' כרך ו' עמ' 223):

ענינו של משה הוא תורה (ראה שבת פט, א), לכן לא הותר לו לעסוק במלאכת המשכן, בדוגמת (ובכל שכן מו) הדין ש"אין מבטלין תשב"ר לבנין בית-המקדש".

מסיבה זו לא הייתה למשה חלישות הדעת מוכן ש"לא עשה שום מלאכה בהקמת המשכן" כפי שמצינו ש"חלשה דעתו" של אהרן (שלא השתתף בחנוכת הנשיאים). דמיון שמושה לא היה צריך לעסוק במלאכת המשכן מצד עובדת היותו **נעלה** מהמשכן, הרי ממילא לא שייך שתהיה לו מוכן חלישות הדעת.

כל זה בנוגע ל**מלאכת המשכן**, אך בד בבד נצטוו משה, "לאמר לכם" למסור ליהודים את פרשיות התורה העוסקות במלאכת המשכן [בדרך הפשט יש לומר: אמירתו לישראל פרשיות אלו הרי זה (גם) לימוד התורה].

וההוראה היא גם לאותם שבגדר "תורתם אומנתם", שאינם נפטרים לגמרי מהתעסקות עם הזולת, ועליהם לעסוק אפוא ב"לאמר לכם" למסור בפני יהודים פרשיות מהתורה.

למה כפל הרמב"ם?

למרות שהרמב"ם כתב את ההלכה "אין מבטלין

והעניין בזה:

בבניין בית־המקדש - ב' אופנים כלליים: א) הבניין כפשוטו על־ידי נשיאת אבנים או לבנים וכיוצא בזה. ב) ההכנה הרוחנית לבניין בית־המקדש, החל מהעניין ד"כל נדיב לבו יביאה גו", וכיוצא בזה. ולכן, אף־על־פי שתינוקות של בית רבן אינם מפסיקים מלימודם כדי להשתתף בבניין בית־המקדש כפשוטו - "אין . . . לבית־המקדש" - הרי אדרבה: על־ידי זה שלומדים תורה פועלים הם את העניין הרוחני הקשור עם בניין בית־המקדש, שמבחינה מסוימת הרי זה דבר עיקרי וחשוב יותר מהבניין כפשוטו. ונמצא, שלא זו בלבד שאין זה עיכוב לבניין בית־המקדש, אלא אדרבה, על־ידי זה מסייעים הם ביותר לבניין בית־המקדש.

העולם כולו תלוי בהבל תשב"ר

בהזדמנות אחת (פסח שני תשמ"ג - תורת מנחם התוועדויות תשמ"ג כרך ג' עמ' 1423), התייחס הרבי בדרך אגב לשאלה שנידונה באחרונים, בהבהירו את מעלת לימוד התשב"ר:

טעם הדבר - שאין מבטלין תשב"ר אפילו לבניין בית־המקדש - לא מפני שאינם יכולים לעסוק בבניין בית־המקדש, שהרי עצם הפעולה דבניין בית־המקדש (הנחת אבן או לבינה וכיוצא בזה) יכולה להתבצע גם על־ידי קטן אף שאין בו דעת, מכיוון שמדובר אודות עצם פעולת הדבר, אלא הטעם הוא - מפני שלימוד התורה דתינוקות של בית רבן חשוב יותר מאשר בניין בית־המקדש!

ואף שהעוסק במצווה פטור מן המצווה - אף־על־פי־כן אין מבטלין תינוקות של בית רבן לבניין בית־המקדש, מכיוון שלימוד התורה דתשב"ר חשוב יותר.

וכמבואר בסוגיא שבמסכת שבת (מקור הדין דאין מבטלין תשב"ר כו') ש"אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן", כלומר שקיים העולם כולו, ביחד עם בית־המקדש - שנעשה מדברים גשמיים שבעולם, אבנים ולבנים, זהב כסף ונחושת וכו' - תלוי ב"הבל תינוקות של בית רבן"!

תשב"א (תורת מנחם כרך לא עמ' 79) - שמבלי הבט על כך שהתינוק בשעת לימודו "מדלג על האזכרה" [כפי שנאמר במדרש על פסוק "ודגלו עלי אהבה"], הרי זה מעורר ומגלה ("רופט ארויס") אהבה אצל הקב"ה, והיינו, לפי שאצלם בא הדבר מצד אהבה, מצד אהבתם להקב"ה, ולכן הרי זה מעורר אהבה גם למעלה. ומצד האהבה שלמעלה לתינוקות של בית רבן, אומר הקב"ה שכל הענין של מתן־תורה עבור כלל־ישראל, הוא בשביל התינוקות - "בנינו ערכים בעדנו".

ולכן הדין הוא ש"אין מבטלין תשב"ר אפילו לבניין בית־המקדש", מבלי הבט על גודל העניין שבבניין בית־המקדש, עניין הנוגע בעצם התענוג, אף־על־פי־כן, לימוד תשב"ר הוא נעלה עוד יותר.

לימודם - זהו בניית בית־המקדש הרוחני

ככ"ף מנחם אב תשמ"ו (התוועדויות תשמ"ו כרך ד, עמ' 264) הסביר הרבי את הטעם הפנימי ל"אין מבטלין תשב"ר . . . לבניין בית־המקדש" - המובא בהמשך ל"אל תגעו במשיחי, אלו תשב"ר" - בגלל שייכותם למשיח צדקנו, "משיחי":

עניינו של משיח צדקנו - בניית בית־המקדש; ומכיוון שעצם מציאותם של תינוקות של בית רבן, תינוקות שלומדים תורת ה', "וכל בניך לימודי ה'", פועלת את בניין בית־המקדש - "אל תיקרי בניך אלא בוניך" . . . ואדרבה - באופן נעלה יותר מבניין בית־המקדש כפשוטו (אילו היו מבטלים אותם מלימודם כדי לבנות את בית־המקדש), מכיוון שאין זה בית־המקדש שנבנה על־ידי מעשה ידי אדם, כי אם, "בניינא דקודשא בריך הוא", "מקדש אדניי כוננו ידיך".

באותו עניין ממש ביאר הרבי בהזדמנות אחרת (שבת פרשת עקב כ"ף מנחם אב תשר"מ - תורת מנחם התוועדויות תשר"מ כרך ד' עמ' 2400):

לכאורה אינו מובן: הן אמת שמעלת לימוד תינוקות של בית רבן גדולה ביותר, אבל היתכן שבשביל זה יתעכב חס ושלום בניין בית־המקדש! - אלא ודאי בהכרח לומר שעניין זה גופא פועל תוספת עילוי בבניין בית־המקדש.

פרשת דברים

אלה הדברים (א,א)

כדבורים היו בניי... מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת, מסגלת לבעליה, כך כל מה שישראל מסגלין מצוות ומעשים טובים, הם מסגלים לאביהם שבשמים (מדרש רבה)

משל הדבורים מורה על דרגה נעלית ביותר של עבודת ה' לשמה: האדם אינו חושב כלל על עצמו, היינו על העילוי הנפלא שיגיע אליו באמצעות עבודתו, אלא חושב רק אודות קיום רצון הבורא, כמאמר (קידושין בסופה) "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני".

(לקוטי תורה דברים עמ' כח)

אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל (א,א)

במדרש כאן מבואר שמשה הוכיח הן את ישראל הן את הקב"ה, כביכול, על חטא העגל. לישראל אמר "אתם חטאתם חטאה גדולה" (תשא לב), ולקב"ה אמר "למה ה' יחרה אפך בעמך" (שם).
אומר על כך כ"ק אדמו"ר ה'צמח-צדק':

זהו שנאמר "אשר דיבר משה אל כל ישראל", כלומר, לעם-ישראל למטה ול'ישראל העליון', שם הוי'. שכן 'ישראל' הוא על שם "כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל" (וישלח לב), ושם הוי' נקרא 'ישראל' על שם שהוא משתרר ושולט על שם אלוקים.

(אור התורה)

בין פארן ובין תופל (א,א)

פארן - רומז לישמעאל, חסד ואהבה דקליפה (פארן מלשון פריה ורביה).
תופל - רומז לעשיו, גבורה דקליפה (תופל מלשון "חזו לך שווא ותפל", וגם עשיו הוא מלשון שווא, כמאמר (ב"ר פס"ג) "ויקרא שמו עשיו, הא שווא שכראתי בעולמי").
בני-ישראל ישבו בין פארן לתופל כדי לברר את החסד ואת הגבורה דקליפה.

(אור התורה)

רב לכם שבת (א,ו)

כפשוטו (רש"י)

היינו "הרבה יותר מדי", כפי שרש"י מפרש על "רב לכם" (קרח טז).
לומר לך:

שבת - כאשר "יושבים" באותה דרגה בעבודת ה' מבלי להתקדם ולהתעלות, הרי זה הרבה יותר מדי - מקדישים לדרגה זו יותר מדי זמן. שכן יהודי צריך להיות 'מהלך', עליו לשאוף תמיד לעלות מחיל אל חיל, בבחינת "מעלין בקודש" (ברכות כח).

(לקוטי שיחות כרך כד עמ' 18)

הלכות ומנהגי חב"ד

ערב שבת קודש

ז' במנחם-אב

ב'שבת חזון¹ לובשים בגדי שבת².

שבת-קודש פרשת דברים

ח' במנחם-אב, 'שבת חזון'

וכן כתבו בלוח כולל-חב"ד: "אחר חצות (12:46) באזור המרכז) נכון ללמוד רק דברים המותרים בתשעה באב, כמו איוב, ובדברים הרעים שבירמיה, ומדרש איכה".

אמירת שיעורי חת"ת, רמב"ם, וענייני בית הבחירה היום: לכתחילה - לפני חצות היום (כנ"ל).
בריעבר - (חומש ותהילים) עד השקיעה³.
בשבת זו עורכים 'סיום' עם סעודה⁴.

מנחה: מקדימים אותה מהרגיל בכל שבת, כדי

שחרית: בקריאת התורה מסיימים לכוהן "כאשר דיבר לכם" ומתחילים ללוי "איכה אשא לבדי", כנרפס בחומשים³.

לימוד תורה: בהתוועדות שבת חזון, ערב תשעה באב ה'תשמ"א (כקביעות שנה זו), בתחילתה, אמר הרבי: כיוון שהיו התוועדויות בשבתות שלפני-כן, חייבים להתוועד גם השבת, כדי שלא תהיה 'אבלות דפרהסיא' בשבת, אבל "מהיות טוב...".
יאמר דכרייתורה "מהמותר בתשעה באב בלבד"⁴.

מחצות ואילך כי אם בדברים המותרים בתשעה באב, ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי-אבות" [וצ"ב הרי דברי מוסר הם, שמותרים אפילו לאבל (מאירי מו"ק כא,א. שדי חמד מע' אבלות אות כה). ואולי מפני שהלימוד הוא ברבים (עיין טור יו"ד סו"ס שפד בשם הרא"ש)]. במג"א שם מביא מכנסת הגדולה, שאוסר בתשעה באב שחל בשבת ומתיר בערב תשעה באב, ומסיים "ולי נראה להחמיר בשניהם, דהא יכול ללמוד דברים המותרים בתשעה באב". מאידך הט"ז שם תמה על המנהג, בקל-וחומר מבשר ויין אז שהיא חובה, וכן מקריאת התורה במנחה ואמירת קרבנות מסדר היום "ולמה ישתנה משניות דפרקים השייכים לאותו שבת... והמנהג שלנו שכתב רמ"א... צ"ע. ונראה דהלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו". הבאה"ט והפרמ"ג הכריעו כהרמ"א, ועד"ז בקיצור שו"ע (קכה,ד), וראה בס' ת"ב שחל בשבת עז ונטעי-גבריאל בין המצרים ח"ב פרק צב. והרבי (בלקוטי-שיחות דלהלן הערה 9) כתב על הרמ"א: "וכן הוא המנהג בכמה מקומות". וכן **נהג** לחומרא כמסופר כאן, אם-כי לא **פסק** כדעה זו, כדלהלן שם.

5) כיוון שמדינא (ועקרונית - אף ממנהגא) מותר, והרי אפילו בת"ב עצמו אחה"צ (שאסור מדינא) אומרים חת"ת כדלהלן. וכמבואר שם, בתינא אין הגבלת דת'ב, וא"כ ניתן להשלימו כלילה. וכן ענייני בית הבחירה, ע"פ ההוראה ללומדם בת"ב אחה"צ (כלהלן הערה 64).

6) וזאת בקל-וחומר מתשעה באב שחל בשבת, שההוראה עליו מופיעה בספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 733. אלא שאם הוא אחר חצות, הרי לפי האמור לעיל רצוי לעשות סיום רק על מסכת מועד-קטן.

7) מסתבר שהסיבה לאריכות הקטעים בקריאת-התורה במנחת שבת ובימי שני וחמישי בפרשת ואתחנן, היא מפני שאין רוצים

1) "מצווה לפרסם (וי' בשם אומרו") אודות תורת הרה"צ מברדיצ'וב בעניין 'שבת חזון' ש'חזון' מלשון ראייה, שבו מראים לכל אחד ואחת את המקדש דלעתיד מרחוק" - התוועדויות' תשמ"ח ח"ד עמ' 132. "וזה צריך לעורר אצל כאור"א הוספה ב'משפט' וב'צדקה' (ובשבת - באופן המותר בשבת)" - התוועדויות' תשמ"ט ח"ד עמ' 108.

2) ספר-המנהגים עמ' 46, שכן נהג אדמוה"ז, ושי"נ לפוסקים הדנים בעניין זה, וראה גם בהוספות לשו"ע אדמוה"ז חלק ה"ז עמ' 1846 בשולחן-הגיליון.

הטעם - כדי למנוע אבלות דפרהסיא בשבת. ולהעיר מהנהוג בין אנש' (וכלל החסידים - נטעי-גבריאל פכ"ה הערה טו), שאף את פסוקי התוכחה מהפסרת 'חזון' [אבל - גם את הפטרת **ת"ב** שחרית] אין קוראין בניגון איכה, שלא כמנהג העולם (שו"ת הריב"ש סי' קיב, מג"א סי' רפב ס"ק יד, שערי-אפרים שער ט ס"ז). וראה 'מנהג ישראל תורה' סי' תקנ"א ס"ק ג.

3) כך נהגו אצל כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע בליובאוויטש, ולא כנדפס בס' המנהגים ס"ע 31 ובלוח כולל-חב"ד. וראה בקשר להנהגה זו ב'לוח השבוע' לשבוע שעבר, הערה 53.

4) ברמ"א סו"ס תקנ"ג כתב "ונהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב

שיספיק הציבור לאכול את הסעודה המפסקת. אין אומרים 'צדקתך'⁸. למעשה - לא נהגו לומר פרקי אבות.⁹

סעודה המפסקת¹⁰:

נאכלת עם בני הבית כסעודת שבת רגילה (ללא ההגבלות דסעודה זו בחול), אבל חייבים לסיימה לפני השקיעה (באזור המרכז: 7:39). מותר לאכול בשלושה, ולברך בזימון.

רחיצה וסיכה גם באופן המותר בשבת אסורים החל מהשקיעה, אך דיני אבלות אינם חלים עד צאת השבת.¹¹

אסור להכין את נעלי תשעה באב או את הקינות או להביאן לבית הכנסת (וכמו־כן לפשוט בגדי שבת או לחלוץ נעליים) עד צאת השבת, משום הכנה משבת לחול. החולץ נעליו בביתו, לאחר צאת השבת, לפני לכתו לבית הכנסת, וכן אם מחליף את בגדיו בביתו - יאמר תחילה "ברוך המבדיל בין קודש לחול", ויברך לבני ביתו 'בורא מאורי האש'¹² (ומה טוב אם כל אחד ואחד יעשה כן, והגבאים יאחרו את זמן תפילת ערבית כדי שהציבור יספיק לחזור לבית הכנסת)¹³. נשים שאינן מתפללות, יזכרו שלא לעשות מלאכה קודם שיאמרו "ברוך המבדיל...".

יום ראשון

תענית תשעה באב¹⁴

שיאמר ברוך המבדיל, משום קדושת תוספת שבת - פסקי תשובות סי' תקנ"ג ס"ק א.

12) המשניב בבית ה"ל ס"ס רצו מסתפק אם נשים חייבות בברכת האש, מאידך הברכי יוסף וכמה אחרונים פסקו שחייבות בזה, והוכיחו שכן דעת הריטב"א והכל"ב (ראה נטעיגבריאלי ע"פ שחל בשבת פל"ח הע' יז וש"ט), ובכל אופן ראיות לברך (קצות השולחן סי' צו בבדה"ש ס"ק יב). לכן מי שלא ברך לה בעלה, עדיף שתברך לעצמה.

13) שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק סב ס"מ, פסקי תשובות שם.

14) בעניין חולה בתשעה באב, בעלמא נהוג לפסוק שיאכל כרגיל (וראה פסקי תשובות סי' תקנ"ד ס"ק ט, שם מביא גם את אלה שהחמירו לאכול בשיעורים וכיו"ב. נטעיגבריאלי בין המצרים ח"ב פרק סו הערה ח), וכן שמעתי מכמה מרביני אנ"ש שאינם מכירים כלל פסיקה כזו שיאכל בשיעורין בדומה ליוהכ"פ. ואף בשבועות הצמח-צדק או"ח (במהדורת תשנ"ד: סי' קח"ק) מציע לאכול בשיעורים, הרי שם מדובר: א) למי שרוצה להחמיר, וגם זה - רק ב) לבריאים (שבגלל המנפה ר"ל היו חייבים גם הם לאכול).

ומה שהביא הרבי עניין "כדי אכילת פרס" דווקא ב'מנהגי בין המצרים (ותענית ציבור) (בסוף רשימות על מגילת איכה' להצמח-צדק, קה"ת תשי"א, עמ' 61, ומשם לספר המנהגים עמ' 45), כשהכוונה כנראה לחידושו האמור של הצ"צ, לכאורה כוונתו בשני הקטעים הללו (שיעור עינוי **בד' צומות**] = שבצומות האחרים לכו"ע אין אוכלין בשיעורין] בככותבת, ושיעור אכילת פרס) היא רק לעניין זה, שגם מי שאכל בשיעורין בכל התענית עדיין נקרא 'מתענה', ויאמר ענו ויעלה לתורה (כמ"ש בפסקי תשובות סי' תקס"ו אות ו בשם שו"ת מהר"ם שיק סי' רצ, מרחשת ח"א סי' יד ס"ק ובשם הגרש"ז אויערבך, הובא גם בש"ש כהלכתה בהערות ס"פ לט). וצ"ב אם יש בידי אלה הפוסקים לאכול בשיעורין איזו הוראה או מסורת ברורה.

לסיים או להתחיל ב"בית פעור". וע"ע.

את פרקי המשניות שאומרים בעלי חיובים ויארציט אחרי התפילה, אומרים בתפילה זו כרגיל, בקל וחומר מהמובא להלן ע"י ציון 29 שמתירים זאת אפילו בת"ב אחה"צ.

8) שו"ע ר"ס תקנ"ט - ולפלא שנשמט מלוח כולל-חב"ד.

9) ראה לעיל הערה 4. בשיחה מוגהת (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 43 הע' 53. השיחה יצאה לאור לראשונה כקונטרס שבועי בשנת תשל"ח, שבה חל **תשעה באב** בשבת) נטה הרבי להכריע כדעה שצריך לומר פרקי אבות בתשעה באב (וכל-שכן בערב תשעה באב) שחל בשבת, "ובפרט למנהגו לזיהור מכל עניני חשש אבלות בפרהסיא בשבת... ואולי יש לדייק גם מלשון אדמוה"ז בסידורו **כל** שבתות הקיץ". אולם בהתוועדות מאוחרות יותר (שבת זוון, **ערב תשעה באב** תשמ"א הנ"ל, הנחה בלה"ק סכ"ז) הודיע הרבי שלא יאמר פרקי אבות ברבים כדי שלא להכריע בזה, וכל אחד יריע לעצמו. לאחר מכן, בש"ק נחמו (הנחה בלה"ק סכ"ו) אמר, שכדי שלא לעשות חילוקי מנהגים בישראל, גם אלה שלמדו פרקי אבות בשבת שעברה, ילמדו אותו פרק פעם נוספת בשבת נחמו. וכן הוא בפשיטות בשיחת שבת נחמו בסה"ש תנש"א ס"ס י"א "שלומדים בפרקי אבות דשבת זה - פרק שלישי". ואף בלוח כולל-חב"ד לא נזכרו פרקי אבות השבת, ובשבת נחמו - פרק ג.

10) בלוח כולל-חב"ד כתב: "אוכל בשר ושותה יין [שו"ע סי' תקנ"ב ס"ו], ומכל מקום ישב בדבון נפש [מג"א, מהרוקח ושל"ל] ולא ישב בסעודת חברים [מג"א]", וכמה אחרונים נחלקו ע"ז (ראה שע"ת, משנה ברורה, מנהג ישראל תורה כאן) כי מי שרגיל לסעוד עם מידעיו ונמנע מכן הפעם, ה"ז כאבילות דפרהסיא בשבת. ולדין שאין **סעודה** ברבים בכל שבת, לכו"ע ישב רק עם בני ביתו. ולעניין השמחה - בס' דרכי חיים ושלום אות ע"ר מסופר [על הרה"צ וכו'] בעל 'מנחת אלעזר' ממונקאטש] שהיה מאריך בסעודה שלישית באמירת ד"ת בלי שום היכר מבשאר שבתות, ומביא שם מספרו שערי ששכר מאמרי חודש תמוז אות טו שבוה מתחזקים כהכנה לגאולה ובפרט בכוח השבת, כדרך תלמידי הבעש"ט, עיי"ש בארוכה.

11) רמ"א סי' תקנ"ג ס"ב, ומשנה ברורה שם ס"ק ו ש"אסור לשום סימן אבלות בשבת" וגם לאחר זמן צאת השבת, עד

בשמונה-עשרה אומרים 'אתה חוננתנו'. לאחר שמונה-עשרה - קדיש תתקבל. מברכים 'בורא מאורי האש', ומביטים באבוקה כנהוג (והנשים ירכו בבתיהן), ואין מברילים על הכוס.

יושבים¹⁸ על הארץ¹⁹ (בהפסק איזה דבר²⁰) וקוראים 'איכה'. בכל פרק המתחיל 'איכה' מגביהים את הקול יותר²¹. פסוק 'השיבנו' האחרון, אומר הקהל בקול רם עם החזן²².

בספר-המנהגים מובא סיפור על הרה"צ מרוזין וחסידיו, בקשר לזריקת 'בערעלאך' ומעשי שובבות בתשעה באב. כנראה הובאו הדברים כדי שלא ירבו

בדברים שבין איש לאשתו נוהגות היום כל ההרחקות שבסי' קצ"ה (כמבואר בש"ע אדמוה"ז סי' תרט"ו ס"א ביוהכ"פ, ודין ט"ב זהה ליו"כ כדבריו בקו"א יו"ד סי' קפ"ד ריש סי' ק"ב). אך כשחל ברי"מ היום, כמו גם ביום הכיפורים, לוקחים בני-זוג ל'קוואטר' (ומגיישים זה לזה את התינוק כרגיל, למרות שבכל השנה לוקחים רק בימי טהרה - המוהל הרב אלי' שי' לנדא והרב אשר לעמיל שי' הכהן. ב'אוצר הברית' תשנ"ג ח"א עמ' רסו מביא שהגרש"ז אויערבך ז"ל הורה להיתר דיש לסמוך על שיטת הט"ז סי' תרט"ו ס"ק א המתיר אפילו נגיעה ביום, אף שאדה"ז אסר זאת. ובנטעיגבריאל ח"ב פרק פא סי"ז הערה לה כתב להקל כיוון שנעשה ברבים, ועיי"ש הערה כ).

18 היינו לא רק שלא יישב על הספסל, אלא שיש לקרוא איכה וקינות לא בעמידה אלא דווקא ב'שיבה' על הקרקע. כן הביא בס' 'מנהג ישראל תורה' שם ס"ק ה מס' 'נוהג כצאן יוסף', ומשמעות הרוקח, מהרי"ל, כל-בו וסדר-היום, עיי"ש.

19 באבילות ובתשעה-באב, ישב הרבי על ארגו נמוך, שגובהו מעל ג' טפחים (וכן דעת בעל 'מנחת שלמה' בס' הליכות-שלמה על ת"ב הע' 14, נדפס בקובץ 'ישורון' גיליון יד עמ' תשפ"ו, וציינו שם שיה דלא כמהרש"ם בס' דעות יו"ד סי' שפז ס"ב). על מושב הרבי במכונתית היו מניחים דף עץ.

20 לוח כולל-חב"ד. המקור להימנע מלשבת על הקרקע ממש, מובא בשע"ת סי' תקנ"ב ס"ק ג מברכ"י שם ס"ק ח בשם מהר"ש שער-אריה. אמנם הכף-החיים שם ס"ק לט דן להקל לשבת ע"ג קרקע מרופצת, ומבאר בזה מנהג מהרי"ל (בהוצאת מכון-ירושלים עמ' רנד. רנו. וכ"כ במקור-חיים לבעהמ"ח חוות-יאיר סי' תקנ"ט ס"ג) שישב בת"ב על הקרקע ממש. ובילקוט-יוסף ח"ז עמ' קכט כתב, שלמנהגם יושבים אבלים על הקרקע ממש (ועיי"ש ח"ה עמ' 582 סט"ו), וראה בארוכה בס' 'מנהג ישראל תורה' שם ס"ק ו.

21 לוח כולל-חב"ד.

22 רמ"א סי' תקנ"ט ס"א. כנראה לא כל הפרטים שברמ"א שם ובמנהגי מהרי"ל (הוצאת 'מכון ירושלים' עמ' רנא) נהוגים אצלנו.

מוצאי שבת: מסירים את הפרוכת [וכיסויי הבימה ועמוד-הש"ן], והש"ץ אומר "ברוך המבדיל...", וחולץ נעליו קודם ברכו. הציבור חולצים את נעליהם אחר ברכו¹⁵.

בתשעה באב נועלים נעלי גומי ובר או סנדל שאינו של עור, ודלא כמהחמירים בזה¹⁶. מדליקים אור רק כפי הנחון לתפילה ולקריאת הקינות, ולא יותר¹⁷.

וראה קובץ 'אהלי שם' גליון 3, עמ' קח.

חולה וקטן האוכלים סעודה בת"ב, אומרים [שיר המעלות - כיוון שא"א תחנון] 'נחם' בברהמ"ז רק לאחר 'הרחמן', כיוון שיש פלוגתא אם לאומרו בברכה שלישית (ראה שער-הכולל פל"ד ס"ט, נטעיגבריאל פרק סו סעיף יא וש"נ). 15 לוח כולל-חב"ד.

16 עיין שערי-תשובה ואחרונים בסימן תרי"ד. דרכי-חיים ושלום ס"ק תרע"ג - ספר-המנהגים עמ' 46.

17 שו"ע סי' תקנ"ט ס"ג, וראה 'מנהג ישראל תורה' שם ס"ק ז.

ה' נרות הנהוגים בעמוד הש"ץ, כשיש 'חיוב', מדליקים היום וגם מחר כרגיל. [בקיצור שו"ע סי' קכד ס"ב ובמשנ"ב סי' תקנ"ט ס"ג, מא"ר בשם מהרי"ל, כתבו "אין מדליקין נר תפילה". אבל במהרי"ל עצמו ס"ע רמו איתא: "נהגינן שלא להדליק נר בבית-כ"נ בט' באב כ"י"אם נר אחד [ובשינויי נוסחאות בעמ' רנ: ב' נרות] לחזן" וראה כה"ח ס"ק כו. כולם לא הבדילו בבירור בין ערבית לשחרית. וכן צ"ב אם יש הבדל בין ה' נרות כשיש 'חיוב' בבית-כ"נ (שיש בו תועלת לנשמה), לבין הנהוג כשאין שם 'חיוב' ב' נרות [שו"ע הקצר ס"פ כד] שהוא (רק) לכבוד ביהכ"נ**. בלוח כולל-חב"ד לא נעתק הנושא כלל, וכנראה הוא כנ"ל].

מי שיצא לצרכיו, מותר ליטול ידיו עד קשרי אצבעותיו לתפילה (שו"ע אדמוה"ז סי' תרי"ג ס"ד-ה. ורצוי לגעת תמיד במקום המכוסה, כדי ליטול ולברך אשר יצר בידיים נקיות, שם). במטה-אפרים שם כ' שהנוטל בכל השנה ג"פ יכול גם עתה ליטול כך, והובא בכמה ספרים ללא חולק. ולפ"ז ניתן בשחרית, לאחר לבישת הגדים, ליטול ידיו שוב עם מגבת כנהוג כל השנה (אלא שרק עד קשרי אצבעותיו) כדי לברך ברכות-השחר.

(* באג"ק חט"ז עמ' יב מופיעה ההודאה לנהוג כן (רק) כשה'חיוב' עובר לפני התיבה. אבל בפועל בבית חיינו מדליקין ה' נרות גם לשבת ויו"ט וכו', ואולי מפני שה'חיוב' אומר אז קדיש, וע"נ).

(** בכל-בו סי' יז בשם הרא"ש כתב שמדליקים נרות בבית הכנסת לפני שייכנס אדם להתפלל שם, זכר למקדש. בס' כד הקמח מביא לזה סמך מהפסוק (ישעיהו כד, טו), 'באורים כבודו ה'". במדבר"ר (ד, כ) הובא בשל"ה מס' תמיד "עניני תפילה" (דפוס אמשטרדם רנו, רע"ב) מדובר על "נר אחד שחרית ונר אחד ערבית". ובשו"ת מכתב סופר (למזוהר"ר שמעון סופר מקראקא, ח"ב סי' א) כתב בארוכה בנושא משמעות הנרות (ועוד עניינים) בביהכ"נ, זכר למקדש.

באבלות יותר מדי²³.
 אחר הקינות - 'ואתה קדוש', קדיש שלם ללא
 תתקבל. עלינו, קדיש יתום²¹.
 אָבֵל בתוך ה'שבעה' רשאי ללכת לבית-הכנסת
 בלילה וביום עד גמר הקינות²⁴.
 נפטרינ' לבתיהם ללא אמירת 'שבוע טוב' (וראה
 להלן, לאחר תפילת שחרית, פרטי איסור 'שאלת
 שלום' בתשעה באב).
 תלמוד תורה:

"אפילו בתשעה באב, ש'אסור לקרות בתורה...
 משום שנאמר 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'²⁵ -
 חייבים ללמוד תורה בכל רגע ורגע, אלא שהלימוד
 הוא בחלקי התורה המתאימים ליום זה"²⁶.
 כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע היה לומד בכל שנה
 ושנה בתשעה באב מדרש 'איכה רבה', וסוגיית 'רבי
 יוחנן' דפרק הניזקין (גיטין נה סע"ב - נח סע"א)²⁷.
 גם במשך המעתי'לעת דתשעה באב יש לערוך
 'סיום' (על מסכת מועד-קטן, שהוא מהעניינים
 המותרים ללמוד ביום זה)²⁸.

שחרית:
 שיעור נטילת-ידיים שחרית בתשעה באב - רק
 עד קשרי האצבעות³². אם יש לכלוך על-גבי העיניים
 והרגילות היא לשטוף לכלוך זה במים - מותר³³.
 אין מברכים "שעשה לי כל צורכי"³⁴ עד

כגון לקוטי-שיחות כרך כד עמ' 336, כרך כח עמ' 287, סה"ש
 תשמ"ח ח"ב עמ' 564 הע' 117 וסה"ש תנש"א ח"ב עמ' 708
 ועמ' 733.

29) אולי הוונה למשניות ממסכת זו העוסקות בענייני
 התעניות, מפ"א מ"ד עד ספ"ג.

30) אג"ק חלק יא עמ' שו. ומה שבתשעה באב תשמ"ח סיים
 הרבי במנחה דת"ב את המשניות דמו"ק, אולי היתה הנהגה
 חד-פעמית או אישית. וברשימות' חוברת קנו עמ' 8 כתב
 ע"ז 'איני יודע'. מלשון מכתב זה ברור, שה"ה לכל השיעורים
 הקבועים שאדם נוהג ללמוד בכל יום. ומציין שם ללוח היום-
 יום ביום זה, וגם שם הלשון "כל השיעורים".

31) בספר-המנהגים עמ' 46 והערה 11 מסופר, שחזרו על
 המאמר גם בליל ת"ב אף שאינו עוסק בענייני דיומא. ולהלן
 שם בעמ' 77 מובא בשם הרה"צ הרה"ח ר' הלל מפאריטש ז"ל,
 שאבל ר"ל בימי השבעה לומד פנימיות התורה. והרי אבל חמור
 בעניין זה מתשעה באב, כמבואר בטור יו"ד ס"ו ספד. וצע"ק
 בהאמור ב'רשימות' חוברת ד עמ' 6, שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב
 למד פעם דא"ח בתשעה באב, "וכנראה למיגרס בעלמא" [כ"כ
 המאירי מו"ק כא, בקשר לדברי מוסר]. ועד"ז במש"כ בס'
 'לשמע און' ס"ע רטו. ומ"מ רצוי ללמוד מענייני דיומא, ראה
 המובא לעיל הערה 26.

32) ספר-המנהגים עמ' 47. ובמכתב המצויין שם: "כן הורה
 גם-כן כ"ק מו"ח אדמו"ר. ויש לומר אשר בתשעה באב מפני
 החלישות שבקדושה אין הטומאה מתאוה כל-כך לשרות, ועל-
 דרך מה שכתוב בשו"ע רבנו מהדורא בתרא סו"ס ד, ומתפשטת
 רק עד קשרי אצבעותיו" - אג"ק ח"ג עמ' קמו, עיי"ש. וראה
 לעיל הערה 16.

33) לוח כולל-חב"ד, על-פי שו"ע אדמוה"ז סי' תרי"ג ס"ג.

34) סידור אדמוה"ז, וכן הוא בכתבי הארזי"ל. וראה השקלא-
 וטריא בזה בספרים שהובאו בשדי-חמד, פאת-השדה, אסיפת-
 דינים, בין-המצרים ס"ב ס"ק ט (בהוצאת קה"ת: כרך ח' עמ'
 א'תשס"ה) - ספר-המנהגים שם. וראה בארוכה בס' חקרי-

23) וראה 'תורת-מנחם - התועודיות' תשי"א ח"ב עמ' 262:
 "בליובאוויטש היו משחקים בתשעה באב עם 'בערעלאך'... ולא
 היה זה 'שלא ברצון חכמים'..."

24) לוח כולל-חב"ד, ע"פ שו"ע ונו"כ סי' תקנ"ט ס"ו.

25) שו"ע אור"ח ר"ס תקנ"ד.

26) 'ראה שו"ע שם ס"ב. וראה שדי-חמד, אסיפת-דינים,
 מערכת בין-המצרים ס"ב ס"ב, על-דרך ובדוגמת קדימת
 הלימוד בעניינים שהזמן גרמא, הלכות החג בחג וכיו"ב, בכל
 השנה. ראה טושו"ע ודאדמוה"ז אור"ח ר"ס תכט, ובט"ז שם"
 - ספר-השיחות תש"נ ח"ב עמ' 574 (וכ"כ בילקוטי-סוף ח"ה
 עמ' 580, ובנטעי-גבריאל מהדו"ב ח"ב פרק עה הערה יז.
 וע"ש בשו"ת שבסוף הספר סי' יז. ועיין ביאור בזה בשיחת
 ש"פ דברים תשל"ד (שיחות-קודש ח"ב עמ' 340-342, נעתק
 בהתקשרות' גיליון תיט עמ' 117)). וראה לקוטי-שיחות חלק

ט' עמ' 250, שבשנת תשל"ל המליץ כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו,
 כשהורה באותה שנה על עריכת משמרות ללימוד במשך כל
 היממה דתשעה באב, שהמתאים ביותר בלימוד ענייני דיומא
 הוא רשימות כ"ק אדמו"ר ה'צמח-צדק' על מגילת איכה.

בספר-השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 547 הערה 63 מובא 'שביום
 י"ז בתמוז ותשעה באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר
 - ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום ע"ד
 'צום הרביעי' ו'צום החמישי' (על-דרך שבכל יום אומרים שירו
 של יום וכיוצא-בזה)". פרשת היום: מלכים-ב, א"כא. ירמיהו
 לט, ב"י. נב, יב"כ. דברי הימים-ב, לו, יז"כ.

27) ספר-המנהגים.

28) ספר-השיחות תש"ז ח"ב עמ' 579 הע' 189 (ועד"ז בכ"מ,

למחרתו³⁵.

בשחרית³⁶ אין מניחים טלית ותפילין³⁷. אין אוחזין את הציציות בכרוך שאמר ובקריאת שמע³⁸.
 כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היה לובש הטלית בבוקר ופושטו, ואחר-כך מניח התפילין ומתפלל בהן - כל זה בחדרו, שלא ירגישו בדבר. ובעת שהתפללו - אמר תהילים וכיוצא בזה³⁹.
 הש"ץ⁴⁰ אומר 'עננו' בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. שכח לאומרה ונזכר קודם שאמר "ה" מחתימת רפאנו - חוזר ואומר 'עננו' ו'רפאנו', ואם כבר אמר "ה" - אומר 'עננו' בכרכת 'שמע קולנו' וחותרם: 'ברוך אתה ה', העונה בעת צרה ושומע תפילה". שכח גם שם - אומרה כברכה בפני עצמה אחר 'שים שלום'⁴¹.
 בשחרית אין נשיאת כפיים, ואין הש"ץ אומר: "אלוקינו ואלוקי אבותינו, ברכנו...". אין אומרים תחנון. הש"ץ אומר חצי קדיש. קוראים לשלושה

אנשים⁴² בפרשת ואתחנן "כי תוליד בנים", והשלישי הוא המפטיר. חצי קדיש⁴³. הפטרה בירמיהו (ח, יג - ט, כג) "אסוף אסיפם"⁴⁴.
 כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היה עולה למפטיר. ולפעמים בשחרית וגם במנחה⁴⁵.
 אמירת כל הקינות⁴⁶. אשרי. ובא לציון גואל, ומדלגים פסוק 'ואני זאת בריתי'. קדיש שלם בלא תתקבל. עלינו. קדיש יתום. בסיום תפילת שחרית אין אומרים 'שיר של יום' ואין כאלוקינו⁴⁷. לאחר מכן קורא כל אחד ואחד לעצמו 'איכה'⁴⁸.
 אם יש ברית-מילה, מלים אחר הקינות⁴⁷. האב והאם, המוהל והסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת (אך לא נעליים) עד אחר המילה. מברכים על הכוס ונותנים לחינוקות⁴⁹.
 אין 'שאלת שלום' בתשעה באב. וכן אין לומר 'בוקר טוב' וכדומה, או לשלוח שי לחברו. מי שאינו יודע מכך ונותן שלום, משיבים לו בשפה רפה ובכובד

מנהגים עמ' קפה ואילך (גם בקשר להערה הבאה).
 (35) הוראת הצמח-צדק בשם רבינו הזקן. ודלא כיש נוהגים לברך בלילה כשנועל הסנדל - ספר-המנהגים שם.
 (36) ולכאורה כיוון שאין מניעה ללמוד היום פנימיות התורה (ראה לעיל הערה 30), הנוהגים לומר פרק תניא לפני התפילה (סה"ש תשמ"ט ח"ב עמ' 412, ובכ"מ. ובסה"ש תש"נ ח"א עמ' 246: "על הסדר, או באופן אחר"), יאמרו זאת גם היום (ועדיף ללמוד מענייני דיומא, כמו באגה"ת פ"ו).
 (37) לוח כולל-חב"ד, משולחן-ערוך סימן תקנ"ה ס"א. ובס' 'ציצית הלכה למעשה' (תשנ"ה) פי"ב הערה 57 העיר, שכיוון שע"פ קבלה צ"ל לבישת טלית ותפילין וברכותיהן בתשעה באב כרגיל בכל יום, הנה אף שרק האדמו"רים עצמם נהגו בזה כמבואר בספר-המנהגים, הרי טלית-קטן שהוא בצינעא והכל לובשין אותו, אולי יש מקום לברך עליו לדין בשחרית. ואפילו ע"פ נגלה - ראה משנ"ב תקנ"ה ס"ק ב מס' פתחי עולם. ובפועל לא נפוץ לברך. וע"ע.
 בישיבת תול"ת בצרפת נמנעו - עד חצות היום - מלהוציא את הציציות החוצה (וכ"כ בלוח דבר-בעתו) אבל בד"כ לא נפוץ בין אנ"ש להיזהר בזה.
 (38) מנהג העולם, נטעי-גבריאל פנ"ח סכ"ב וש"נ.
 (39) משיחת כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ"ע - ספר-המנהגים, ועיי"ש בהערה. וראה 'רשימות' חוברת ד עמ' 6.
 הרבי לא אמר תהלים באותו זמן, אלא (כפי המסופר - וחלק מהווידיאו): בשנים הראשונות קרא ברשימות הצמח-צדק. בשנות הלמ"ד היה מביא סידור וקינות ועוד משהו. בשנים תשל"ב ותשמ"ט עיין בסידור. בשנת תשל"ה עיין גם בקינות.
 (40) ראה לעיל הערה 17 בקשר לנרות בעמוד הש"ץ.
 (41) לוח כולל-חב"ד, צום גדליה.

(42) מי שאינו מתענה - ישתדל (אם אפשר - באמירה לגבאי מראש) שלא יקראוהו לעלות לתורה, ראה הדעות בס' פסקי-תשובות סי' תקס"ה ס"ק ז.
 (43) וכן נהג הרבי (בשנת תשמ"ח), וכמ"ש בשערי-אפרים שער ח סעיף צט, וזאת למרות דברי אדמוה"ז (ע"פ המג"א) בשר"ע שלו סי' רפב סי"ב וי"ח שאין להפסיק בקדיש בין המפטיר להפטרה (וכמו שהקשה בגיליון רע"א לסלי' תקנ"ט ס"ד). וראה בס' בירור-הלכה תנינא סי' תקנט שריכוז עשרות שיטות הסוברות שיש לנהוג כן (אך לא ביאר הטעם).
 (44) רמ"א סי' תקנט ס"ד.
 (45) לאמירת פיוט 'אלי ציון' - נהג הרבי לעמוד (המנהגים השונים בזה ראה נטעי-גבריאל פרק סא סעיף יב, וש"נ). כמדומה שחוזרים את הפזמון 'אלי ציון' רק בסופו.
 אין אומרים את הקינות שחוברו בדורותינו לזכר קדושי השואה (ראה בכפר חב"ד' גיליון 1005 שהרבי שלל זאת. וראה נטעי-גבריאל שם סי"ד).
 (46) אצל אדמו"ר מהורש"ב בשחרית היו מסיימים את התפילה בשעה 12:30 לערך [וכיוון ש"התחילו בשעה 8, לא יאחר מ" 8:30" (רשימות' חוב' קנה עמ' 7), הרי שהאריכו הרבה בקינות. וראה בשערי-תשובה ר"ס תקנ"ט, שבמקום שאין מאריכין בקינות, טוב שלא להשכים, בעניין שישהו באמירת הקינות עד סמוך לחצות היום], ואחר כך היה אומר [לעצמו, לא בציבור] 'איכה' במשך שעה וחצי לערך, ורק אחרי כן ישב על כסא כרגיל - ספר-המנהגים עמ' 48.
 (47) בספר מהר"ל - מנהגים (הוצאת מכון-ירושלים ס"ע רנה) איתא, שאז, בי"בא לציון, אומרים 'ואני זאת בריתי'. וצ"ב מנהגו בזה.

ראש, וטוב שיודיענו שתשעה באב היום⁴⁸.

שיעורי תורה⁴⁹:

תניא דחת"ת: לכאורה – אין בזה הגבלה⁵⁰, ובכל זאת עדיף לומר את השיעור היומי לפני מנחה²⁷ (אך מי שצריך להשלים מימים קודמים – ישלים רק אחרי צאת הכוכבים).

תהילים וחומש דחת"ת: רק לפני מנחה⁵¹ ואילך⁵² (השלמה – מצאת הכוכבים, כרגיל).

לימוד הרמב"ם היומי: רק במוצאי היום⁵³.

לימוד ענייני בית-הבחינה: אחרי חצות היום⁵⁴.

עד חצות היום⁵⁵ (12:45 באזור המרכז), אסור לעשות מלאכה שיש בה שיהוי קצת. ואין מכינים צורכי סעודה⁵⁶. ואין יושבים על הספסל⁵⁷.

כתב הרבי נשיא דורנו: "לא ראיתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר הולך לבית-החיים בתשעה באב⁵⁸".
מנחה:

תפילת מנחה – בשעה מאוחרת יחסית⁵⁹.
'אגרא דתעניתא' (=דמי הסעודות שנחסכו בגלל התענית) – נותנים לצדקה לפני תפילת מנחה⁶⁰.

מתעטפים בטלית ומניחים תפילין בברכה. קריאת-שמע (כדי לומר קריאת-שמע בתפילין, ואומרים את כל שלוש הפרשות⁶¹). שיר של

48 שו"ע סי' תקנ"ד ס"כ ומשנה-ברורה שם.

49 נשים **רשאיות**, לכאורה, לומר (אם נוהגות בזה): שיר-של יום, 'אין כאלוקינו', חומש דחת"ת (ומה **שהורה להן** הרבי) ענייני 'בית הבחינה' – מייד אחרי חצות היום. גברים אומרים זאת כדלהלן רק אחרי ק"ש בתפילין דרש"י – כנראה כסדר ההשלמה דשחרית.
50 ראה לעיל ציון 31.

51 מפשטות הלשון בספר-המנהגים **ובכל** השיעורים השייכים לשחרית" ניתן היה להבין שהכוונה גם **לתהילים**, אבל מהמסופר בס' המנהגים על אדמו"ר מהורש"ב שהיה אומר תהלים בשעה שהתפללו הציבור שחרית, מוכח לכאורה שגם בתהלים אין הגבלה. מאידך עיין במענה הרבי שבס' 'תורת מנחם – מנחם ציון ח"א עמ' 312, שהרבי בתוך שבעה נמנע מלומר שיעור תהלים לפני התיבה משום שתהילים ענינו גם 'נעימות וזמירות' שהוא ענין של שמחה, ומקשר זאת עם אמירת תהילים בת"ב, ע"כ. ולפ"ז מתירין תהילים במנחה רק בגלל 'סדר היום', ובשחרית ההיתר הוא רק על חולה וכיו"ב. וע"ע.

52 סה"ש תנש"א ח"ב עמ' 691 סוף הערה 87. והנה בלקוטי" שיחות כרך כח עמ' 286 איתא, שהואיל והשיעורים בתורה הם "חיי נפשו", הרי זה גם למי "דלא ידע מאי קאמר" (למרות שכמובן, מאותה סיבה, צריך לעשות הכול על-מנת להתעמק בהם), וזה כולל חת"ת, רמב"ם ו'בית הבחינה', עיי"ש. וכנראה שזו גם הסיבה להיתר אמירתם בת"ב (אף שמדינא ניתן היה לאומרים בבוקר, מצד צער, או מדין "להוט אחר התורה", או מצד "סדר היום", אך בפועל ההוראה היא להחמיר ולדחותם ללפני מנחה – ראה נטעי-גבריאל הל' אבילות ח"ב פרק קו הערות ה'א), ואולי מפני שענייני בית-הבחינה הם בגדר "בניין ביתי" שעיקר זמנו לפני תום יום ת"ב, לכן לא נדחו למוצאי היום.

53 כן הוא ב'מורה שיעור' לרמב"ם (מוגה). ואולי כיוון שלא רצה הרבי להקל בדיון ת"ב, קבע מראש שילמדו זאת בלילה לימוד כסדרו, לא בגדר "השלמה" (משא"כ חת"ת, כמבואר באג"ק כרך יג עמ' שלא), אף שבכל יום עיקרו ביום דווקא כמ"ש בסה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 194 הערה 39.

54 והעירני ח"א, שאולי כיוון שמותר ללמוד ענייני בית-

הבחינה אחה"צ – ניתן יהיה גם **לסיים** אז מס' מידות ותמיד, אף שבשיחות (כמה מהן צוינו בהערה 27) לא נזכרה בפירוש בעניין הסיום היום אלא מס' מו"ק (אלא שרוב המקומות הלשון "בלימוד המותר אז ע"פ שו"ע" וכד').

55 ב'תורת-מנחם – התוועדות' תשי"א שבהערה 22: "כפי שראיתי על הרבי – הנה בתשעה באב לאחר חצות היום לא היתה ניכרת עליו מתיחות ועצבות".

56 וכבר כתבו, שיותר טוב לעסוק בצורכי סעודה אפילו קודם חצות, מאשר לדבר דברים בטלים וכדומה (טור-ברקת סי' תקנ"ט ס"ק י).

57 לוח כולל-חב"ד, על-פי שו"ע שם סכ"ב ונו"כ.

58 ספר-המנהגים עמ' 47. וראה הסבר ע"ז באג"ק חלק יא עמ' שז.

59 ספר-המנהגים שם, ע"פ שו"ע אדמו"ר סימן קכט. וראה בס' 'מנהג ישראל תורה' סי' תקנ"ה ס"ק ב, שיש המתפללים מנחה גדולה בת"ב כזריזין מקדימין להנחת תפילין, ודחה זאת. וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו היה מתפלל בקביעות בכל התעניות, כולל תשעה באב, בשעה הרגילה לתפילת מנחה בכל יום (15:15).

בכף-החיים סי' תקנ"ט ס"ק יט הביא מס' פתחי-עולם (שמחברו היה מחסידי חב"ד), שבמנחה תולין את הפרוכת במקומה כמו שלובשים את הטלית. וכן מנהגו, וכך נהגו אצל הרבי (הרה"ח רי"ל שי' גרונר).

60 כדאיתא בספרים (מטה-משה סי' תשנ"ו, אליה-רבה סי' תקס"ו ס"ק ב) שביום התענית יש ליתן סכום הסעודות לצדקה, כדי שדמי המאכלים שאינו אוכל ושונה באותו יום אכן יעלו לקדושה ממש – 'התוועדות' תשמ"ט ח"ב עמ' 460.

61 ודלא כמשנה-ברורה סי' תקנ"ה ס"ק ה. וראה בס' 'מנהג ישראל תורה' סי' תקנ"ה ס"ק ג, ובספר 'נטעי-גבריאל' הל' בין-המצרים, בשו"ת שבסוף הספר (במהדו"ב – סימן יט) בענין זה.

אך כיוון שאין כאן עניין דהשלמת רמ"ח אברים (כבכ"ש קטנה לצאת י"ח, וק"ש שעל המטה) אלא רק לומר הפרשה בתפילין

- יאמרנה (ללא חתימה) אחר 'אלוקי נצור' קודם 'היו לרצון'⁴¹.

בחזרת הש"ץ אומר 'ענגו' בין גואל לרופא, 'נחם' בכונה ירושלים, "אלוקינו ואלוקי אבותינו, ברכנו... (או נשיאת כפים - לנהגים אותה בכל יום. ונטילים תחילה ידיהם עד הפרק⁶⁸). קדיש תתקבל. עלינו. קדיש יתום²¹.

לאחר מנחה⁶⁹, (קודם השקיעה⁷⁰) מניחים תפילין דרבנות⁷¹ ואומרים קריאת-שמע, קדש, והיה כי יביאך, ושש זכירות⁷².

סיום הצום באזור המרכז בשעה 8:04 בערב⁷³.

מוצאי הצום: "כמדומה, שבלייל מוצאי תשעה באב נוטלין את הידיים ג' פעמים לסירוגין כמו נטילת ידיים שחרית, אבל בלא ברכה⁷⁴. הנטילה - לפני קידוש לבנה⁷⁵. וכן נועלים הנעליים ורוחצים הפנים תחילה²¹. מבדילין על הכוס - "הנה איל ישועתי"⁷⁶, ברכת הגפן ו'המבריל' בלבד (ללא נר

יום⁶². אין כאלוקינו⁶³, וכל השיעורים (כולל: חת"ת⁶⁴. וענייני בית הבחירה⁶⁵) השייכים לשחרית⁶⁶. ואחר-כך²⁷ סדר תפילת מנחה ראה גם אג"ק חלק יז עמ' קמו, שטוב ללמוד שיעורי חת"ת בסמוך לשחרית. ובשו"ע אדמוה"ז סי' קנה ס"א, שכן עדיף לגבי כל שיעורי תורה הנלמדים ביום²¹ וידבר. קטורת. אשרי. חצי קדיש. קוראים 'ויחל' לשלושה אנשים, והשלישי מפטיר ב"דרשו ה' בהימצאו". יהללו. חצי קדיש. שמונה-עשרה. אומרים 'נחם' בכונה ירושלים, ו'ענגו' (בתפילת לחש) ב'שומע תפילה'⁶⁷. שכח 'נחם' - אומרה בברכת 'שמע קולנו' אחר 'ענגו', או ב'רצה' קודם 'ותחזינה', או ב'מודים' קודם 'ועל כולם', ואם שכח - אינו חוזר²¹. שכח 'ענגו'

(כמו בהנחת תפילין דר"ת בכל יום), אין לחזור תיבות "ה' אלוקים אמת" (ראה אג"ק חט"ז עמ' רצד). וצריך ביאור מ"ט חזון אצלנו הש"ץ "ה' אמת" בק"ש שבסדר התפילה בשבתות וימים-טובים בשחרית, אף שהוא לאחר זמנה. ואולי מפני שמהצד הרוחני צ"ל גם אז רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח איברים.

62 לגבי אמירת 'בית יעקב', כההוראה בסידור אדמוה"ז בכל יום שאין אומרים תחנון, ניתן היה לומר שהדבר נכלל בהוראה לומר שירש"ליו. אמנם בשער-הכולל (פי"א סעיף כג) הביא מס' סדר היום, ש"בית יעקב" תוכנו - שיקבל הא"ל תפילתנו, "ויהיו דברי אלה אשר התחננתי קרובים אל ה'", וגם שיר המעלות שידק לקבלת התפילה. ולפי נוסח אדמוה"ז ביום שאין אומרים תחנון "כיוון שגמר תפילתו ואמר אשרי ובה לציון וגם קדיש תתקבל - שידק לומר 'ויהיו דברי אלה אשר התחננתי', עכ"ד. וא"כ, לכאורה, כיוון שהיום אין אנו אומרים זאת מייד אחרי שחרית, אין מקום לאמירה זו. וע"ע.

63 מתחילים כרגיל "קוה אל ה'", עד "את עמו בשלום". ברור, שאין מקום לומר [שוב, או כששכחו בשחרית] את המשניות (של האב"ל ויארציט) **דשחרית**.

64 לכאורה, את שיעור התיניא ניתן היה לומר בבוקר, ראה לעיל הערה 31, אבל כאמור, מהלשון **כל** השיעורים משמע שסדר האמירה צ"ל דווקא אחרי שחרית, וכדלהלן הערה 65 (ככל שביררתי, התיניא שהיה הרבי אומר בזמנים מסויימים לפני שחרית **לא היה** השיעור היומי).

65 ראה ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 691 (ושם, שיש לזה השלמה במוצאי היום). אך בשיעור הרמב"ם היומי, ההוראה במורה-שיעור, המוגה, היא ללמודו (רק) במוצאי תשעה באב. (ראה 'התקשרות' גיליון כח עמ' 16, גיליון לו עמ' 15 וגיליון נב עמ' 16).

66 ראה גם אג"ק חלק יז עמ' קמו, שטוב ללמוד שיעורי חת"ת בסמוך לשחרית. ובשו"ע אדמוה"ז סי' קנה ס"א, שכן עדיף לגבי כל שיעורי תורה הנלמדים ביום.

67 מי שאינו מתענה, לא יאמר 'ענגו' (גם לא "ביום צום התענית הזה"). ראה הדעות בה בפקדי תשובות סי' תקס"ה ס"ק א.

68 הוראת הרבי ביו"כ, ראה 'אוצר מנהגי חב"ד' אלול-תשרי עמ' ריז. ושם, שגם הם צריכים ליטול ידיהם במוצאי היום ג"פ לסירוגין עד הפרק.

69 הרבי נהג תמיד להניח בבוקר (ראה לעיל ע"י ציון 38) רק תפילין דרש"י. למנחה הניח שוב תפילין דרש"י, ולאחריה חלץ אותן בחדרו והניח תפילין דר"ת, ואחריהן תפילין דשימוש-רבא וראב"ד.

70 ראה פסקי הסידור אות נג. קובץ 'אהלי שם' גיליון ז, עמ' רלח. אך מסתבר, שמי שלא הניח עדיין - יניח גם אחרי השקיעה.

71 לעצם ההנחה בת"ב - "מסיפורי כ"ק מו"ח אדמו"ר על-דבר הנהגות אביו כ"ק אדמו"ר מהרש"ב. והוא דלא כמו שכתב במשמרת-שלום ס"מ משו"ת הרמ"ע מפאנו" - ספר-המנהגים שם [וראה שם להלן עמ' 77 אודות אבל ר"ל בתוך שבעה שיניח תפילין דר"ת, בשם הרה"צ הרה"ח ר' הלל מפאריטש, ושכן מובא בשם המקובל מוהר"ר שלום שרעבי].

72 ספר-המנהגים, והאמירות - ה"ה מכלל סדר היום.

73 בלוח השבוע (סוף גיליון תקע"ד) הובא מיומן פורים תשכ"ה שאמר הרבי שניתן להקדים תפילת ערבית לפני צאת הכוכבים. אבל בפועל לא נהגו כך במניין של הרבי כל השנים (בכל התעניות), ואולי היה אז מצב מיוחד למישהו.

74 "לא שמעתי זה בפירושו, אבל למדתיה מהנהגת מוצאי יום-הכיפורים" - ספר-המנהגים.

75 כמו במוצאי יום-הכיפורים - אג"ק חלק כ עמ' רפד.

76 כן נהג הרבי (וכן מנהגו במוצאי יו"ט, כדעת הלבוש והפרמ"ג במשצבות ר"ס תצא, דלא כמנהג העולם - הובא בלקוטי מהרי"ח ח"ב פבא, וש"נ - שאם אין זו תחילת השבוע א"א פסוקים אלו. וכיוון שאין זו הנהגה מיוחדת למוצאי ת"ב, צ"ע מ"ט כתב בלוח כולל חב"ד דהתחיל ההבדלה כמנהג

ובשמים), ומקדשים את הלבנה.

יום שני

י' במנחם-אב

עדיין אין אוכלים בשר ואין שותים יין, וכל הדברים הנוהגים בתשעת הימים⁷⁷ (ובכלל זה ברכת שהחינון) אסורים עד חצות יום העשירי באב²¹.

אולי יש לומר שבהוספה בלימוד (דט"ו באב) מתחילים כבר מתשעה באב ואילך⁷⁸.

יש לערוך 'סיום' גם במוצאי תשעה באב⁷⁹.

כתב הרבי: "על-פי מנהג ישראל, אשר תורה היא, לקדש הלבנה דווקא במוצאי תשעה באב... הרי הזמן גרמא לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל ענייני תשובה והתורה ומצוותיה, שהן המבטלות סיבת הגלות... וכיוון שגדול כוח החלטות הנעשות בציבור - לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתוועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצוותיה, התוועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט' באב, ועל-כל פנים: בחמשה-עשר באב, ובשבת "שלו" שלאחריו, ובשבת שלאחריה, שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו. ובשלוש פעמים הווי חזקה - חזקת תורה ומצוותיה ומתוך שמחה וטוב העולם, הרי ביו"ט לא כתב כן).

77 בלוח כולל-חב"ד כתב "בין המצרים", אך למעשה נמנעים גם מלספר ולכבס, כמ"ש במשנ"ב וערוך-השולחן סי' תקנ"ח. לאחר קידוש לבנה במוצאי ת"ב תש"ל, החלו הת' לומר בנוכחות הרבי "כי אלוקים יושיע ציון", והרבי נוף בהם מיידית ושאל "היכן המשפיע?"; באומרו ש"זה דבר טוב, אבל ע"פ שו"ע צריך להמתין עד מחר בצהרים".

ולהעיר **ממנהג העולם** לומר ולקדש "טובים מאורות" בסוף קידוש לבנה, גם במוצאי ת"ב (לוח 'דבר בתו'. נטעי-גבריאל פמ"ט הערה ז וסוף פרק פז).

78 כהוספה על האמור בש"ס סוף תענית בזה, משמעות המג"א או"ח רלח - לקוטי-שיחות חלק יד עמ' 206, הערה ד"ה 'בנתנם סימן', עיי"ש.

79 "ועי"ז תהיה מעלה נוספת - שני סיומים (בת"ב עצמו ובמוצאי ת"ב... ש'כפול' קשור עם הגאולה" - 'התוועדויות' תשמ"ט ח"ד עמ' 94.

לבב תמיד כל הימים⁸⁰.

"אם יתעכב חסו-שלום משיח בימים הבאים, ימשיכו בעריכת 'סיומים' גם בימים שלאחרי זה, עד חמישה-עשר באב, ועד בכלל. ולקשר ה'סיום' (ב'משפט' - הלכה) גם עם נתינה לצדקה. ובמקום המתאים - לקשר את ה'סיום' - "יומא טבא לרבנן" - גם עם סעודה והתוועדות.

"ויש לפרסם זאת בכל מקום האפשרי, הן במקומות שכבר קיימו זאת בימים שלפני-כן - שימשיכו בזה, ובתוספת חיות וחיווק, ועל-אחת-כמה-וכמה במקומות שאליהם הפירסום לא הגיע - שיגיעו לשם ויפעלו לעשיית 'סיומים' גם שם, ולהוסיף ב'משפט' וב'צדקה' בכלל"⁸¹.

הנוסעים למקומות שונים לאחר תשעה באב בכדי לדבר עם יהודים אודות יהדות בכלל ואודות תשעה באב בפרט - ייקחו עמם קופת צדקה (במקום להאריך כדיבורים לעורר על נתינת הצדקה) שמזכירה ומעוררת אודות נתינת הצדקה בפועל. וכן ייקחו' עמהם דברי-תורה מעניינא דיומא שניתן לומר בעל-פה באותיות המתאימות לשומעים (ללא יצירת רושם שבאים לספר להם דבר שאינם יודעים, ועל-אחת-כמה-וכמה שאין באים לעוררם לתקן הנהגתם), בדרכי נועם ובדרכי שלום⁸².

פעם אמר הרבי: "עניינים הטובים (דתורה ומצוות וכו') שנעשו בשלושת השבועות - יש להמשיך בהם גם אחר תשעה באב, כדי לזרו הגאולה כו'. וגדול זכותו של חודש מנחם-אב, כזמן מסוגל (מזל אריה) לתוספת בעבודת ה'⁸³".

יום ששי

י"ד במנחם-אב

בקריאת שמו"ת קוראים את עשרת הדברות ב'טעם התחתון'⁸⁴.

80 ממכתב (כללי-פרטי) מוצאי ת"ב ה'תשד"מ.

81 ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 733.

82 'התוועדויות' תשמ"ח ח"ד עמ' 121, 123.

83 משיחת ש"פ ואתחנן תשמ"א, בלתי מוגה, שיחות-קודש

תשמ"א ח"ד עמ' 408-409.

84 שו"ע אדה"ז סי' תצד סעי' יא.